

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 450

Polityka ekonomiczna

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracenaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-617-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Lyubov Andrushko: Prognozowanie pozyskania drewna w Polsce na podstawie danych GUS / Roundwood production forecasting in Poland, on the basis of the data of the central statistical office.....	13
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość i oczekiwania większych zarobków a ryzyko podjęcia działalności / Entrepreneurship and higher earnings expectations vs. risk of business set up.....	25
Beata Bieńkowska: Spółdzielnie socjalne – szanse i bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce / Social cooperatives – opportunities and threats for social entrepreneurship development in Poland.....	35
Wioletta Bieńkowska-Gołasa: Produkcja i wykorzystanie energii elektrycznej na Mazowszu z uwzględnieniem OZE / Production and use of electricity in Mazowsze with the consideration of renewable energy sources.....	46
Agnieszka Biernat-Jarka: Dzierżawa jako sposób zwiększenia powierzchni gospodarstw rolnych w województwie mazowieckim / Leasing as a method of farms' area increase in Mazowsze Voivodeship.....	56
Krystyna Bobińska: Miejsce kraju w rankingach wieloczynnikowych jako podstawa do identyfikacji nieuruchomionych rezerw rozwoju gospodarczego / The place of the country in the multifactoral ratings as a basis for identification of the hidden reserves for economic growth.....	68
Malgorzata Bogusz, Sabina Ostrowska: Wybrane problemy polityki społecznej i zdrowotnej wobec osób starszych na poziomie lokalnym – sztuka partycypacji / Chosen problems of social and health policy for seniors at local level – the capability of participation.....	82
Przemysław Borkowski: Problemy prowadzenia rachunku kosztów i korzyści w inwestycjach infrastrukturalnych / Challenges in optimising cost-benefit analysis in infrastructure projects.....	91
Barbara Chmielewska: Dysproporcje w jakości życia ludności wiejskiej i miejskiej a polityka ich zmniejszania / Disparities in quality of life of rural and urban population vs. policy of its reduction.....	103
Kazimierz Cyran: Postrzeganie marek własnych produktów żywnościowych a perspektywy ich rozwoju / The perception of private labels of food products vs. the prospects for their development.....	114
Sławomir Dybka: Skuteczność promocji w Internecie – perspektywa klienta / Effectiveness of the Internet promotion – customer perspective.....	125
Malgorzata Gasz: Priorytety rozwoju innowacyjności polskiej gospodarki / Priorities of Polish economy innovation development.....	138

Aleksandra Gąsior: Poziom rozwoju transportu jako determinanta procesu restrukturyzacji dużych przedsiębiorstw / The level of transport as a determinant of the process of large enterprises restructuring	150
Edyta Gąsiorowska-Mącznik: Przedsiębiorczość w strategiach gmin województwa świętokrzyskiego / Entrepreneurship in strategies of municipalities of Świętokrzyskie Voivodeship	161
Jarosław Górecki, Jadwiga Bizon-Górecka: Analiza zachowania inwestorów w odniesieniu do kryterium ceny za roboty budowlane / Behavior of investors and price for construction works.....	172
Artur Grabowski: Wolność prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze sportu profesjonalnego / Freedom of business activity in the area of professional sport.....	182
Sylvia Guzdek: Kooperacja jako główna forma współpracy przedsiębiorstw w międzynarodowych sieciach biznesowych / Cooperation as the main form of cooperation in international networks of business	191
Marcin Halicki: The Foster-Hart measure as a tool for determining the set of risky portfolios that do not expose the investor to the bankruptcy / Miara Fostera-Harta jako narzędzie do wyznaczania zbioru ryzykownych portfeli, które nie narażają inwestora na bankructwo.....	205
Mateusz Halka: Wykonawcy robót budowlanych na rynku zamówień publicznych a ich kondycja ekonomiczno-finansowa / Construction contractors on the public procurement market vs. their economic and financial standing	217
Tomasz Holecki, Magdalena Syrkiewicz-Świtła, Agnieszka Bubel, Karolina Sobczyk: Finansowe konsekwencje realizacji dyrektywy transgranicznej w ochronie zdrowia / Financial consequences of the implementation of the cross-border healthcare directive	229
Żaklina Jabłońska: Marketing relacji i CSR jako narzędzia budowania przewagi konkurencyjnej przez franchyzodawców branży gastronomicznej w Polsce / Relationship marketing and CSR as tools for building of competitive advantage by franchisors of foodservice industry in Poland	241
Sławomir Jankiewicz: Wpływ bezpieczeństwa energetycznego na rozwój gospodarczy w Polsce / The impact of energy security to the economic development in Poland	251
Emilia Jankowska: Zróżnicowanie infrastruktury transportowej w kontekście polityki Unii Europejskiej / The diversity of transport infrastructure in the context of the EU policy	260
Bożena Karwat-Woźniak, Paweł Chmieliński: Przemiany w strukturze agrarnej polskiego rolnictwa i wpływ wybranych instrumentów WPR na te procesy / Changes in the agrarian structure of Polish agriculture and the impact of selected CAP measures on these processes	272

Ewa Koloszyk: Światowy rynek mleka – wybrane zagadnienia / World dairy market – selected issues	287
Agnieszka Komor: Wybrane uwarunkowania strukturalne decyzji lokalizacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw / Chosen structural conditions of localization decisions concerning small and midium enterprises.....	298
Aleksandra Koźlak, Barbara Pawłowska: Współczesne wyzwania europejskiej polityki transportowej / Current challenges of European transport policy	311
Hanna Kruk, Anetta Waśniewska: Parki krajobrazowe i narodowe jako element rozwoju zrównoważonego na przykładzie gmin województwa wielkopolskiego / National and landscape parks as part of sustainable development. Case study: Wielkopolska Voivodeship communes	323
Anna Krzysztofek: Dyrektywa 2014/95/UE oraz wynikające z niej zmiany / Directive 2014/95/EU, and changes resulting from it	334
Władysława Łuczka: Ekologiczna gospodarka żywnościowa w województwie wielkopolskim w okresie integracji z Unią Europejską / Ecological food economy in Wielkopolska Voivodeship in the time of accession into the European Union	347
Aleksandra Majda: The analysis of succession strategy, success determinants in Polish family business – case study / Analiza determinant sukcesu strategii sukcesyjnej w polskich przedsiębiorstwach rodzinnych – studium przypadku.....	357
Janusz Majewski: Problem wyceny zapylania jako usługi środowiskowej / The problem of the valuation of pollination as environment service	369
Arkadiusz Malkowski: Ruch graniczny jako czynnik rozwoju regionu przygranicznego na przykładzie pogranicza zachodniego Polski / Border traffic as a factor in the development of border regions on the example of the borderland of Western Poland.....	378
Grażyna Michalczuk, Agnieszka Zalewska-Bochenko: Platforma e-PUAP jako przykład elektroniczacji usług administracji publicznej dla ludności / e-PUAP as an example of electronic services of public administration for the citizens	390
Danuta Mierzwa, Małgorzata Krotowska: Czynniki ekonomiczno-społeczne integracji poziomej rolników – raport z badań / Economic and social factors of horizontal integration of farmers – study report	399
Karolina Olejniczak: Czynniki rozwoju obszarów funkcjonalnych w świetle badań empirycznych / Factors of functional areas development in the light of empirical research	410
Dorota Pasińska: Polski rynek drobiu po wstąpieniu do Unii Europejskiej / Polish poultry market after the accession to European Union	421
Ewa Polak, Waldemar Polak: Wskaźniki dotyczące zdrowia i opieki zdrowotnej jako mierniki jakości życia w Polsce na tle wybranych państw /	

Indices referring to health care as the measure of life quality in Poland in comparison to selected countries.....	433
Adriana Politaj: Zakłady aktywności zawodowej oraz zakłady pracy chronionej jako pracodawcy osób niepełnosprawnych w Polsce / Vocational development centres and sheltered workshops as employers of handicapped persons in Poland	446
Iwona Pomianek: Klasyfikacja gmin miejsko-wiejskich w Polsce według poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego / Classification of semi-urban communes in Poland by the level of socio-economic development	458
Zdzisław W. Puślecki: Current re-shaping of international business / Obecne zmiany kształtu biznesu międzynarodowego	471
Magdalena Ratalewska: Rozwój sektora kreatywnego gier komputerowych w Polsce / The development of the creative industries sector of computer games in Poland.....	491
Jarosław Ropęga: Czynniki niepowodzeń gospodarczych małych przedsiębiorstw w aspekcie nowego paradygmatu cywilizacyjnego / Failure factors of small enterprises in the context of new paradigm of civilization ...	501
Robert Rusielik: Wykorzystanie alternatywnych indeksów produktywności do pomiaru efektywności rolnictwa w Polsce / Alternative productivity indexes for measuring agricultural efficiency in Poland.....	514
Izabela Serocka: Znaczenie czynników lokalizacji przedsiębiorstw a aktywność władz lokalnych gmin województwa warmińsko-mazurskiego / The importance of business location factors vs. the activity of Warmia and Mazury Voivodeship local authorities.....	524
Katarzyna Smędzik-Ambroży, Joanna Strońska-Ziemiann: Rozwój lokalny na obszarach wiejskich o zróżnicowanym rolnictwie (przypadek podregionu pilskiego na tle sytuacji w Wielkopolsce) / Local development in rural areas with diversified agriculture (the case of pilski subregion on the background of the situation in Wielkopolska).....	538
Karolina Sobczyk, Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Michał Wróblewski: Wykorzystanie środków publicznych w walce z wykluczeniem cyfrowym na poziomie samorządowym / Public funds use against digital exclusion at the level of self-government	550
Michał Świtłyk: Efektywność techniczna gospodarstw mlecznych w Polsce w latach 2009-2011 / Technical efficiency of dairy farms in Poland in 2009-2011.....	561
Dariusz Tłoczyński: Konkurencja pomiędzy przewoźnikami Ryanair i Wizz Air jako element rozwoju polskiego rynku usług transportu lotniczego / Competition between Ryanair and Wizz Air as an element of development of Polish air transport market	570

Weronika Toszewska-Czerniej: Productivity of service delivery process as a factor affecting the level of differentiation / Produktywność procesu usługowego jako czynnik kształtujący poziom zróżnicowania	584
Roman Tylżanowski: Stymulatory procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce / Stimulators of technology transfer processes in high-tech manufacturing sector in Poland	594
Małgorzata Wachowska: Czas pozyskiwania cudzych idei przez przemysł. Doświadczenia Polski / Adoption time of others' ideas by industry. Experience of Poland	606
Agnieszka Werenowska: Kierunki zmian na rynku niskokosztowych linii lotniczych / Directions of changes in the market of low-cost airlines.....	616
Barbara Wieliczko: Wspólna Polityka Rolna a zarządzanie ryzykiem w rolnictwie / Common agricultural policy vs. risk management in agriculture	626
Artur Wilczyński: Progi rentowności w gospodarstwach mlecznych w latach 2013-2020 / Break-even point analysis for dairy farms in 2013-2020	633
Jarosław Wołkonowski: Handel zagraniczny Litwy w latach 2012-2015 a sankcje gospodarcze przeciw Rosji / Lithuanian foreign trade in the years 2012-2015 vs. economic sanctions against Russia	644
Arkadiusz Zalewski: Uwarunkowania regionalnego zróżnicowania poziomu nawożenia mineralnego w Polsce / Determinants of regional differences of level of mineral fertilization in Poland.....	658
Anna Zielińska-Chmielewska, Mirosław Walawski: The use of futures rapeseed contracts exemplified by a trading company in Poland / Zastosowanie kontraktów <i>futures</i> na rzepak przez przedsiębiorstwa handlowe w Polsce	669

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce publikację pt. *Polityka ekonomiczna*, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 58 artykułów (w tym 5 w języku angielskim), w których Autorzy prezentują wyniki badań dotyczących zagadnień związanych z funkcjonowaniem współczesnych systemów gospodarczych w zakresie polityki gospodarczej. Tematyka podjęta w artykułach jest stosunkowo szeroka – mieści się w czterech obszarach problemowych. Pierwszy przedstawia rozważania związane z polityką innowacyjną, wolnością prowadzenia działalności gospodarczej oraz formami współpracy przedsiębiorstw. Drugi obszar dotyczy polityki transportowej, w tym infrastruktury i konkurencji. Trzeci obejmuje opracowania z zakresu polityki społecznej i zdrowotnej państwa – na poziomie zarówno krajowym, jak i lokalnym. Czwartą grupę stanowią artykuły dotyczące rolnictwa, w tym szczególnie wspólnej polityki rolnej i przemian w strukturze agrarnej.

Publikacja przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów zajmujących się w praktyce problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszy zbiór były recenzowane przez samodzielnych pracowników naukowych uniwersytetów, w większości kierowników katedr polityki ekonomicznej. W tym miejscu chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji naukowych.

Jerzy Sokołowski, Grażyna Węgrzyn

Barbara Chmielewska

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej –
Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa

e-mail: chmielewska@ierigz.waw.pl

DYSPROPORCJE W JAKOŚCI ŻYCIA LUDNOŚCI WIEJSKIEJ I MIEJSKIEJ A POLITYKA ICH ZMNIEJSZANIA

DISPARITIES IN QUALITY OF LIFE OF RURAL AND URBAN POPULATION VS. POLICY OF ITS REDUCTION

DOI: 10.15611/pn.2016.450.09

Streszczenie: W opracowaniu porównano podstawowe wskaźniki charakteryzujące jakość życia na wsi i w mieście. Omówiono wybrane cele zawarte w PROW 2014-2020, służące poprawie sytuacji ekonomicznej i społecznej ludności wiejskiej. Realizacja tej polityki będzie miała kluczowe znaczenie dla zmniejszania dysproporcji jakości życia między mieszkańcami wsi i miast. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) oraz budżetów gospodarstw domowych. Obejmuje okres integracji Polski z Unią Europejską (lata 2006-2014). Zmiany, jakie zaszły w poziomie i strukturze dochodów oraz wydatków gospodarstw domowych, pozwalają wnioskować o poprawie, w okresie po akcesji, jakości życia ludności wiejskiej i rolniczej w większym stopniu niż w miastach. Nadal jednak pozostają znaczące dysproporcje na niekorzyść wsi, co oznacza, że jakość życia na wsi, mimo poprawy, jest gorsza niż w mieście.

Słowa kluczowe: jakość życia, wieś, miasto, PROW 2014-2020.

Summary: The study compared the basic indicators characterizing the quality of life in the countryside and in the city. Some selected targets contained in the RDP 2014-2020, aimed at improving the economic and social situation of the rural population. The implementation of this policy will be of key importance for reducing disparities between the quality of life of urban and rural population. The study was conducted on the basis of the results of the European survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) and household budget. It covers the period of the Polish accession to the European Union (years 2006-2014). In the post-accession period changes in the level and structure of income and expenditure of households let infer the improvement of quality of life of the rural population and farming to a greater extent than in the cities. However, significant disparities at the expense of rural areas still remain, which means that the quality of life in rural areas, despite the improvement, is worse than in the city.

Keywords: quality of life, village, town, RDP 2014-2020.

1. Wstęp

Jakość życia na obszarach wiejskich jest gorsza niż w miastach, co wynika przede wszystkim z niższych dochodów mieszkańców wsi oraz ograniczonych możliwości zaspokajania przez nich potrzeb, głównie wyższego rzędu¹. Składają się na to gorsze, na terenach wiejskich w porównaniu z miejskimi, wyposażenie w infrastrukturę techniczną, komunikacyjną i mieszkaniową, a także bardziej utrudniony dostęp do usług i nowoczesnych technologii.

Celem badania było z jednej strony wskazanie zróżnicowania jakości życia na wsi i w mieście, z drugiej zaś wybranych priorytetów polityki państwa ukierunkowanych na zmniejszenie tych dysproporcji. W celu scharakteryzowania jakości życia wybrano i porównano dwa podstawowe wskaźniki: dochody i wydatki gospodarstw domowych na wsi i w mieście. Natomiast jako przykład polityki państwa, której realizacja przyczyni się do poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej ludności wiejskiej i będzie miała znaczenie dla zmniejszania dysproporcji jakości życia między mieszkańcami wsi i miast, powołano się na Priorytet 6 zawarty w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020), który bezpośrednio odnosi się do promowania włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. Badanie obejmuje okres po akcesji Polski w Unii Europejskiej (lata 2006-2014) i zostało przeprowadzone na podstawie danych statystycznych GUS, głównie wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) oraz budżetów gospodarstw domowych.

2. Dochody podstawowym wskaźnikiem jakości życia

Dochód jest ekonomicznym gwarantem zaspokajania potrzeb oraz podstawowym determinantem jakości życia członków gospodarstwa domowego. Dochód przeciętnego mieszkańca wsi jest wyższy od dochodu osób utrzymujących się głównie z pracy na roli (rolników). Jest natomiast niższy od dochodu przeciętnego mieszkańca w mieście. W okresie integracji zmniejszyła się przewaga dochodów gospodarstw domowych wiejskich nad rolniczymi. Zmniejszyła się również przewaga dochodów rodzin miejskich nad wiejskimi. W 2006 r.² dochody do dyspozycji ludności wiejskiej (przeciętne roczne na osobę) były o 34,2% wyższe od dochodów rolników; do 2014 r. przewaga ta zmalała do 29,8%. Natomiast przewaga dochodu do dyspozycji w przeciętnym gospodarstwie domowym miejskim w porównaniu z wiejskim zmniejszyła się z 56,4% do 47,0%. Największe dysproporcje poziomu dochodów odnotowano w relacji miasto/rolnicy. W 2006 r. przeciętny dochód do dyspozycji

¹ Publikacja sfinansowana w ramach: Program Wieloletni 2015-2019 pt. Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje. Zadanie badawcze nr 4203 pt.: Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa.

² Pierwszy rok wyników badań dochodów i warunków ludności opracowany według badania EU-SILC (raport z badania EU-SILC).

osób mieszkających w mieście był dwa razy wyższy niż rolników (109,8%). Po 10 latach od akcesji do Unii Europejskiej przewaga ta była niższa i wynosiła 90,8% (tab. 1).

Tabela 1. Przeciętne roczne nominalne dochody do dyspozycji w zł na osobę w gospodarstwach domowych oraz relacje według miejsca zamieszkania

Lata	Gospodarstwa domowe według miejsca zamieszkania			Relacje przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania		
	miasto	wieś	rolnicy	miasto/wieś	miasto/rolnicy	wieś/rolnicy
	przeciętne roczne dochody do dyspozycji netto w zł na 1 osobę w gospodarstwach domowych			w procentach		
2006	11 335	7 247	5 402	156,4	209,8	134,2
2007	12 204	8 007	6 255	152,4	195,1	128,0
2008	13 975	9 306	8 008	150,2	174,5	116,2
2009	15 795	10 375	8 134	152,2	194,2	127,6
2010	16 626	11 063	8 871	150,3	187,4	124,7
2011	18 279	12 284	9 283	148,8	196,9	132,3
2012	18 279	12 284	9 804	148,8	186,4	125,3
2013	18 698	12 908	10 147	144,9	184,3	127,2
2014	19 447	13 227	10 193	147,0	190,8	129,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Dochody i warunki życia...* kolejno lata od 2006 do 2014].

Poprawa, w okresie po akcesji, dochodów ludności wiejskiej w porównaniu z miejską była przede wszystkim efektem wyższej dynamiki wzrostu dochodów do dyspozycji (nominalnie) na wsi o 82,5%, w tym rodzin utrzymujących się głównie z rolnictwa o 88,7%³, wobec niższego w mieście (o 71,6%). Dynamikę zmian poziomu dochodów z poszczególnych źródeł ich pozyskiwania przedstawiono na rys. 1.

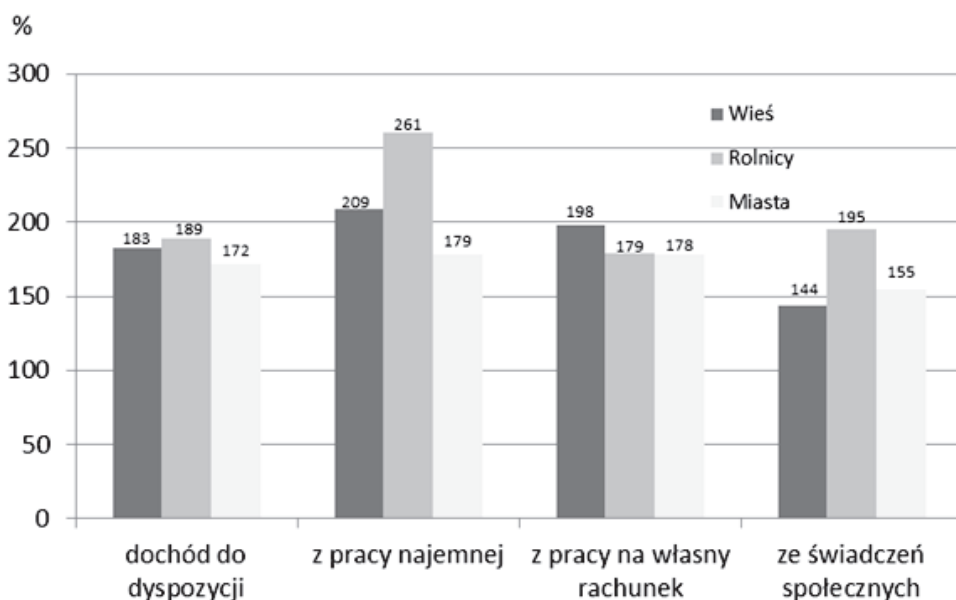
Mimo wysokiego wzrostu dochodów z rolnictwa na tle pozostałych źródeł zarobkowych gospodarstw domowych, sytuację dochodową mieszkańców wsi kształtują przede wszystkim dochody uzyskiwane z pracy najemnej. Ich udział w strukturze dochodów wzrósł z 48,7% w 2006 r. do 55,8% w 2014 roku. Mniejsze znaczenie mają pozostałe źródła, jak praca na własny rachunek (w rolnictwie i poza rolnictwem) – wzrost z 12,4 do 13,5% oraz świadczenia społeczne – spadek z 37,6 do 29,6%.

W rodzinach rolników natomiast, gdzie przeważającym źródłem dochodów była praca na roli, zaznaczyła się tendencja zmniejszania udziału dochodów z pracy na własny rachunek (z rolnictwa i poza rolnictwem⁴) – spadek z 74,0% w 2006 r. do

³ Wysoka dynamika wzrostu dochodów rodzin rolniczych była efektem wsparcia finansowego gospodarstw rolnych w ramach WPR.

⁴ W przypadku gospodarstw domowych wiejskich logiczne wydaje się przypisanie większego znaczenia w kształtowaniu ich ogólnych dochodów pracy na własny rachunek w rolnictwie niż poza

70,3% w 2014 r. na rzecz wzrostu udziału z pracy najemnej (z 7,3 do 10,1%) oraz świadczeń społecznych (z 18,8 do 19,4%).

Rys. 1. Zmiany przeciętnych nominalnych dochodów do dyspozycji w zł na osobę według źródeł pochodzenia w latach 2006-2014 w procentach (2014/2006)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Dochody i warunki życia... 2008; 2015].

W przeciętnym gospodarstwie domowym miejskim zmiany w pozyskiwaniu środków finansowych wyraziły się większym znaczeniem pracy najemnej (w strukturze dochodów wzrost z 59,3% w 2006 r. do 62% w 2014 r.) oraz z pracy na własny rachunek (w rolnictwie i poza rolnictwem⁵) – z 7,3 do 7,6% (w 2013 r. o 8,8%) oraz mniejszym – ze świadczeń społecznych (w strukturze dochodów spadek z 31,2 do 28,1%).

W okresie po akcesji nastąpiła poprawa relacji dochodowych ludności wiejskiej względem miejskiej, na co wpływ miała wyższa dynamika wzrostu dochodów

rolnictwem. Wskazują na to wyniki badań budżetów gospodarstw domowych. W 2014 r. w rodzinach rolników na ogólny dochód do dyspozycji w 67,9% składał się dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie i tylko w 1,1% z pracy na własny rachunek.

⁵ W przypadku gospodarstw domowych miejskich logiczne wydaje się przypisanie większego znaczenia w kształtowaniu ich dochodów ogółem pracy na własny rachunek poza rolnictwem niż w rolnictwie. Wskazują na to wyniki badań budżetów gospodarstw domowych. W 2014 r. w rodzinach pracowników w ogólnym dochodzie do dyspozycji, dochód z pracy na własny rachunek stanowił 1,8%, natomiast dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie zaledwie 0,3%.

mieszkańców wsi niż miast oraz zmiana źródeł pozyskiwania środków finansowych. W latach 2006-2014 wzrosło znaczenie pracy najemnej jako podstawowego źródła dochodów ludności wiejskiej, ponieważ wieś jest miejscem zamieszkania dla coraz liczniejszej grupy osób zatrudnionych w mieście. Wskazuje na to stałe ujemne saldo migracji w mieście, a dodatkowo na wsi po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W latach 2005-2014 liczba ludności na wsi zwiększyła się o 528,9 tys. (w mieście zmniejszyła o 207,3 tys.). W samym 2014 r. saldo migracji na wsi wyniosło 29,0 tysięcy [Rocznik Statystyczny 2015]. Nowi „osadnicy”, w większości bezrolni, stanowią zbiorowość mieszkańców wsi zatrudnionych głównie w mieście. Jeżeli są to osoby, które mają stabilną i dobrze płatną pracę poza rolnictwem, to znacząco przyczyniają się do wzrostu, wśród ludności wiejskiej, przewagi udziału dochodów z pracy najemnej nad udziałem dochodów z pracy w rolnictwie.

Stabilne zatrudnienie stanowi istotny czynnik decydujący o jakości życia nie tylko jednostki, ale i całej rodziny. Mimo poprawy na rynku pracy w okresie po akcesji wieś nadal obciążona jest dużym bezrobociem. W końcu stycznia 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 855,1 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Odsetek zamieszkałych na wsi wśród zarejestrowanych bezrobotnych wyniósł 44,6% [Bezrobocie rejestrowane... 2015]. Na rynku pracy w gorszej sytuacji są osoby mieszkające na obszarach wiejskich niż w miastach. Wynika to z mniej elastycznego wiejskiego rynku pracy i bardziej trwałego bezrobocia na wsi.

3. Zmiany poziomu i struktury wydatków wskaźnikiem realizacji potrzeb

W latach 2006-2014 wzrósł ogólny poziom wydatków (przeciętnych miesięcznych na osobę, nominalnie) – na wsi o 45,2%, w rodzinach rolników o 39,3%, a w mieście o 45,1%. Wydatki przeciętnego mieszkańca wsi są wyższe od wydatków osób utrzymujących się głównie z pracy na roli (rolnicy), ale niższe od dochodu przeciętnego mieszkańca w mieście. W okresie integracji dysproporcje te albo zwiększyły się, albo pozostały na zbliżonym poziomie. W 2006 r. wydatki ludności wiejskiej były o 4,9% wyższe od dochodów rolników (do 2014 r. przewaga ta wzrosła do 9,3%). Większą przewagę wykazywały wydatki mieszkańców miast w porównaniu z wydatkami rolników. W omawianych latach zwiększyła się ona z 45,3% do 51,4%; natomiast w porównaniu z wiejskimi pozostała na zbliżonym poziomie (38,6 oraz 38,5%) (tab. 2).

Aby ocenić możliwości realizacji potrzeb przez gospodarstwa domowe, porównano przeciętny dochód do dyspozycji gospodarstw z przeciętnymi miesięcznymi wydatkami oraz wydatki na żywność z wydatkami ogółem. Największą część dochodu do dyspozycji na realizację swoich potrzeb przeznaczali mieszkańcy wsi, a najmniejszą rolnicy. Na wsi przeznaczono także większy niż w mieście odsetek ogólnej puli wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe.

Tabela 2. Przeciętne miesięczne wydatki nominalne w zł na osobę w gospodarstwach domowych oraz relacje według miejsca zamieszkania w latach 2006-2014

Lata	Gospodarstwa domowe według miejsca zamieszkania			Relacje przeciętnych miesięcznych wydatków na osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania		
	miasto	wieś	rolnicy	miasto/wieś	miasto/rolnicy	wieś/rolnicy
	przeciętne miesięczne wydatki w zł na 1 osobę w gospodarstwach domowych			w procentach		
2006	833,96	601,64	573,76	138,6	145,3	104,9
2007	907,75	652,87	614,96	139,0	147,6	106,2
2008	1 009,56	735,23	693,57	137,3	145,6	106,0
2009	1 069,73	775,18	712,00	138,0	150,2	108,9
2010	1 107,11	805,73	757,25	137,4	146,2	106,4
2011	1 133,27	825,23	736,02	137,3	154,0	112,1
2012	1 173,81	859,23	784,59	136,6	149,6	109,5
2013	1 182,98	872,93	784,62	135,5	150,8	111,3
2014	1 210,50	873,85	799,35	138,5	151,4	109,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Budżety gospodarstw..., GUS, wydawane w kolejnych latach od 2007 do 2015].

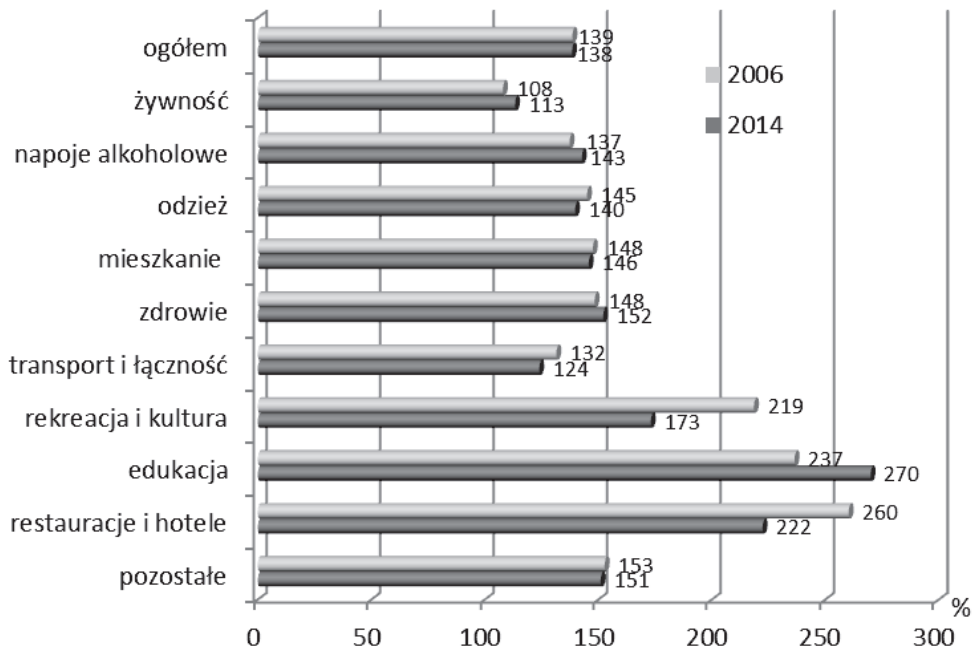
W okresie po akcesji obniżył się w latach 2006-2014 udział wydatków w dochodach: na wsi z 94,8 do 84,3%, w rodzinach rolników z 85,7 do 78,3%, a w mieście z 92,0 do 83,0% oraz wydatków na żywność w wydatkach ogółem: na wsi z 32,0 do 27,9%, w rodzinach rolników z 35,2 do 31,0%, a w mieście 24,9 do 22,8%.

Wysoki udział wydatków w dochodach oraz wydatków na żywność w ogólnej puli pieniędzy przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb wskazuje, że gospodarstwu domowemu pozostaje niewielka część funduszy na cele wyższego rzędu, oszczędzanie lub planowanie większej inwestycji. Powyższe dane wskazują, że najlepsza jakość życia – mierzona poziomem i strukturą wydatków ludności miejskiej, wiejskiej i rolniczej – cechuje ludność miejską, nieco gorsza wiejską, a najgorsza rolniczą.

Okres po akcesji cechowało zmniejszenie się dysproporcji wydatków między wsią a miastem na korzyść wsi w wydatkach na odzież, mieszkanie (wyposażenie i utrzymanie), transport i łączność, rekreację i kulturę oraz restauracje i hotele. Na te dwie ostatnie grupy potrzeb mieszkańcy miast przeznaczali ponad dwa razy więcej pieniędzy niż mieszkańcy wsi. Wzrosła natomiast przewaga wydatków ponoszonych przez rodziny miejskie w porównaniu z wiejskimi na cele związane ze zdrowiem i edukacją (rys. 2).

Na podstawie zmian relacji dochodów i wydatków można wnioskować, że w okresie po akcesji (2006-2014) poprawiła się jakość życia na wsi w porównaniu z miastem. Mimo to nierówności w wielu aspektach życia (m.in. dotyczących edukacji, zdrowia, mieszkania) nadal są znaczne na niekorzyść ludności wiejskiej.

Natomiast w przypadku rodzin utrzymujących się z pracy na roli, mimo niższego udziału wydatków w dochodach, „trudno wysuwać jednoznaczne wnioski o większym dobrobycie tej grupy, gdyż rolników cechuje ‘konkurowanie’ celów konsumpcyjnych gospodarstwa domowego z produkcyjnymi gospodarstwa rolnego, co może przyczyniać się do ograniczania wydatków przeznaczanych na potrzeby gospodarstwa domowego” [Chmielewska 2013].

Rys. 2. Zróżnicowanie relacji poziomu wydatków na poszczególne cele w gospodarstwach domowych na wsi i w mieście w % (wydatki w miastach/wydatki na wsi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Budżety gospodarstw... 2007; 2015].

4. Szanse na przemiany na wsi i poprawę jakości życia mieszkańców wsi oraz rolników w nowym budżecie WPR UE na lata 2014-2020

W ramach nowej Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) na lata 2014-2020 wiele instrumentów wsparcia pozostanie i pomoc będzie udzielana według zasad z poprzedniego okresu, choć będą również zmiany. Przede wszystkim wzrośnie wysokość dopłat bezpośrednich wypłacanych polskim rolnikom (I filar WPR). Natomiast w II filarze Wspólnej Polityki Rolnej, obok działań dotyczących modernizacji gospodarstw rol-

nych, powrócono do udzielania wsparcia małym gospodarstwom rodzinnym, niskotowarowym. Były one pozbawione takiego wsparcia w Programie na lata 2007-2013, gdyż nie posiadały odpowiedniego potencjału ekonomicznego. Teraz będą mogły ubiegać się o tzw. premię na restrukturyzację małych gospodarstw. Oczekuje się, że te zmiany nie tylko przyczynią się do powstania nowych miejsc pracy w rolnictwie i jego otoczeniu, lecz także będą miały pozytywny wpływ na poprawę sytuacji dochodowej osób związanych z rolnictwem [*Program Rozwoju...* 2014].

W PROW 2014-2020 za podstawową barierę rozwoju obszarów wiejskich uznano słabo rozwiniętą infrastrukturę techniczną, toteż jako pilną potrzebę warunkującą poprawę poziomu życia na wsi wskazano rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich. Realizacja tej potrzeby zwiększy atrakcyjność inwestycyjną na wsi, poprawi warunki dojazdów do pracy poza miejscem zamieszkania, będzie stymulować rozwój przedsiębiorczości oraz usług, przyczyni się do rozwoju infrastruktury społecznej i niwelowania różnic rozwojowych między wsią a miastem. Wsparcie przeznaczane będzie również na ochronę oraz promocję zabytków i dziedzictwa kulturowego, a także budowę lub odnowę obiektów pełniących funkcje kulturalne, co przyczyni się do promocji turystyki na obszarach wiejskich. Niezbędne przemiany na wsiach związane są przede wszystkim z sytuacją oraz zmianami zachodzącymi w sektorze rolnym. Dlatego jako jedną z kluczowych potrzeb wymieniono także *zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych*. W tym przypadku wsparcie inwestycyjne kierowane będzie (poza rynkami rolnymi) najbardziej do gospodarstw młodych rolników, gdyż to oni przejawiają największą skłonność do wprowadzania nowych rozwiązań i innowacji. Z uwagi na duże rozdrobnienie agrarne kolejną potrzebą jest *reorientacja małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym*. Wsparcie ma doprowadzić do znacznego wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw bądź do rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej. Niezadowalająca sytuacja demograficzna na wsi, a w wielu wręcz wyłudnienie, wskazuje na potrzebę zatrzymania rolników na wsi. Służyć temu powinna *poprawa zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym*. W tym celu pomoc będzie przeznaczona na poziomą i pionową integrację producentów rolnych, co pozwoli im na osiągnięcie korzyści skali, skrócenie łańcucha dostaw oraz wchodzenie w kolejne fazy łańcucha żywnościowego (m.in. małe przetwórstwo, sprzedaż bezpośrednia), a w konsekwencji umożliwi przejmowanie marży przetwórczej oraz detalicznej.

Sektor rolniczy znacznie odstaje od innych sektorów gospodarki w obszarze innowacyjności, co znajduje odzwierciedlenie w takich wskaźnikach, jak m.in: produktywność pracy i ziemi, średnia wieku i poziom wykształcenia rolników oraz dostęp do Internetu na obszarach wiejskich. W tej rzeczywistości niezbędny jest „wzrost innowacyjności, unowocześnienia sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu wiedzy producentów rolnych”. Realizacja tej potrzeby będzie miała korzystny wpływ na poziom innowacyjności w sektorze, co przełoży się na popra-

wę wskaźników ekonomicznych i społecznych na polskiej wsi. Przyczyni się to do zmniejszenia różnic w tym zakresie między wsią i miastem.

Dysproporcje między wsią i miastem generuje wysokie bezrobocie na obszarach wiejskich, zwłaszcza bezrobocie ukryte w rolnictwie. W celu zwiększenia mobilności zawodowej niezbędne jest wspieranie mieszkańców wsi nie tylko w zakresie zarobkowania w rolnictwie, ale także w procesie nabywania nowych umiejętności i podejmowania działalności pozarolniczej. W związku z tym wskazano potrzebę *tworzenia możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania*.

Wobec wyższego zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym na wsi niż w mieście niezwykle ważką potrzebą staje się *aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego*. Wielosektorowe wspieranie aktywizacji mieszkańców wsi służyć będzie włączeniu społecznemu, poprawie dostępności usług publicznych, rozwiązywaniu lokalnych problemów w sposób skoordynowany, ukierunkowany na kompleksowe wsparcie społeczności lokalnych.

Realizacja wymienionych wybranych potrzeb wskazanych w PROW 2014-2020 ma na celu przede wszystkim rozwój gospodarczy na obszarach wiejskich oraz zmniejszenie bezrobocia i ubóstwa wśród ludności wiejskiej. Cele te są szczególnie ważne dla kształtowania sytuacji ekonomicznej i społecznej mieszkańców wsi, zwłaszcza poprawy ich jakości życia.

W ramach PROW 2014-2020 bezpośrednio do rozwoju obszarów wiejskich odnosi się Priorytet 6: Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, w tym dwa cele szczegółowe: Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy (6A) oraz Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich (6B) [*Program Rozwoju...* 2014].

Priorytet 6: Promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

6A: Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy.

Rozdrobnienie struktury agrarnej wiąże się w Polsce z przerostem zatrudnienia, co powoduje konieczność zagospodarowania znaczących nadwyżek siły roboczej. Słabo rozwinięty rynek pracy na obszarach wiejskich oznacza trudności z pozyskaniem pozarolniczego źródła dochodów. Planowane w PROW 2014-2020 działanie polegać będzie na wsparciu podejmowania przez ludność rolniczą działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich (premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej), przyczyniając się tym samym do redukcji ukrytego bezrobocia.

6B: Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich.

Elementem wsparcia rozwoju lokalnego będą podstawowe usługi dla ludności wiejskiej i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich, z uwzględnieniem poprawy stanu, utrzymania i ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi,

krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych. Wsparcie obejmować będzie kształtowanie przestrzeni publicznej oraz projekty dotyczące rozwoju infrastruktury (drogi lokalne, gospodarka wodno-ściekowa), co przyczyni się zarówno do poprawy warunków życia mieszkańców wsi, jak i do ochrony środowiska (ograniczenie zanieczyszczeń wód).

5. Zakończenie

Przyjęcie za podstawowe wskaźniki jakości życia gospodarstw domowych, poziomu i struktury dochodów oraz wydatków gospodarstw domowych pozwala, na podstawie przeprowadzonego badania, wnioskować o poprawie, w okresie po akcesji, jakości życia ludności wiejskiej i rolniczej w większym stopniu niż w miastach. Nadal jednak pozostają znaczące dysproporcje na niekorzyść wsi, co oznacza, że jakość życia na wsi jest gorsza niż w mieście. Wyrównanie tych różnic determinuje sytuacja dochodowa mieszkańców wsi oraz szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich.

Dlatego bardzo ważne są cele i priorytety zawarte w nowym programie rozwoju obszarów wiejskich (PROW 2014-2020). Poprawa warunków i jakości życia ludności zamieszkującej obszary wiejskie jest zagadnieniem kluczowym, gdyż stanowi ona prawie 40% populacji Polski. Istotna dla powodzenia realizacji priorytetów PROW 2014-2020 jest spójność Programu ze Strategią „Europa 2020”⁶. W strategii tej w nawiązaniu do rolnictwa i obszarów wiejskich wskazuje się, m.in. w kontekście priorytetu rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, na potrzebę kształcenia ogólnego, zawodowego, wyższego i dorosłych, zwiększenia zatrudnienia oraz walki z różnego rodzaju formami wykluczenia społecznego. Ten priorytet „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu strategii „Europa 2020” będzie realizowany w ramach PROW 2014-2020, w tym priorytetu 6 (Wspieranie (promowanie) włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich)” [*Ocena ex ante...* 2014].

Osiągnięcie celów i założeń priorytetu 6 PROW 2014-2020 powinno przyczynić się do poprawy sytuacji na rynku pracy poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej, niezbędnej do tworzenia nowych miejsc pracy, głównie poza rolnictwem. Te działania determinują bowiem sytuację dochodową gospodarstw domowych, warunkującą ich jakość życia. Przyczyni się to do niwelowania różnic ekonomicznych i społecznych między ludnością wiejską i miejską.

⁶ Strategia „Europa 2020” jest podstawowym dokumentem do programowania środków pomocowych UE, w tym również planowania europejskiej polityki rozwoju obszarów wiejskich realizowanej w Polsce.

Literatura

- Bezrobocie rejestrowane w Polsce. Raport – styczeń 2015.* Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, maszynopis, Warszawa, s. 3.
- Budżety gospodarstw domowych,* GUS, wydawane w kolejnych latach: od 2007 do 2015, Warszawa.
- Chmielewska B., 2013, *Ekonomiczno-społeczna sytuacja gospodarstw domowych rolników po akcesji Polski do Unii Europejskiej,* Studia i Monografie nr 158, IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 209.
- Dochody i warunki życia ludności Polski,* raport z badania EU-SILC..., GUS, wydawane w kolejnych latach: od 2008 do 2015, Warszawa.
- Ocena ex-ante Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.* Raport końcowy, MRiRW, Warszawa 12 maja 2014, s. 76 i 77.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,* skrócona wersja programu, MRiRW, Warszawa, 12 grudnia 2014, s. 47-49, 50-62.
- Rocznik Statystyczny 2015, 2015, GUS, Warszawa, grudzień, s. 207, 223.